

Nuorison perusarvot Valko-Venäjällä

L a r i s a T i t a r e n k o

Yhteiskunnallisten rakenteiden murroksessa, esimerkiksi Neuvostoliiton hajoamisessa ja sitä seuranneella pitkällä muutoskaudella, tapahtuu yleensä muutoksia myös väestön aktiivisuudessa ja identifikaation mekanismeissa – sanalla sanoen, elämän perusta asetetaan uudelleenarvioitavaksi. Tällaisiin sosiokulttuurisiin muutosprosesseihin kuuluu olennaisesti myös arvomaailman uudelleen määrittäminen niin yksilön, sosiaalisten ryhmien kuin koko yhteiskunnan tasolla.

Perusarvojen erityisyys ilmionä liittyy siihen, että ne kuvastavat ihmisten yleisiä käsityksiä käytösnormeista ja päämääristä sekä ilmentävät kulloisenkin aikakauden väestön kulttuurin ydintä. Perusarvot liittyvät tiiviisti elämän pääalueisiin ja niitä heijasteleviin sosiaalisiin instituutioihin: jonkun tietyn instituution toteaminen tärkeäksi tekee mahdolliseksi arvottaa sitä elämänpiiriä, jossa instituutio toimii. Ne ovat arvoihin perustuvan maailmankatsomuksen perusta, jota tarkastelemalla voidaan tehdä johtopäätöksiä tietyn konkreettisen sosiaaliryhmän elinolosuhteista ja käytösrepertuaarista.

Jälkineuvostolaisissa maissa, joista tässä artikkelissa keskitytään ennen muuta Valko-Venäjään, arvoihin perustuva maailmankuva on erityisen monitahoinen ja täynnä ristiriitoja, mikä kuvastaa nyky-yhteiskunnan monimutkaisuutta.

Nuorison arvojen kokonaisuutta voi tarkastella myös sen kautta, millaisia arvopainotuksia instituutioille ja yhteiskunnan toiminnoille asetetaan. Nuoriso on muita sosiaalisia ja ikäryhmiä orientoituneempi ulkoiseen toimintaan: se omaksuu innovaatioita nopeammin ja vastaa välittömämmin aikakauden vaatimuksiin. Sen vuoksi nuoren sukupolven hallitsevista arvoista voi päätellä yhteiskunnallisen kehityksen mahdollisia suuntia, globaalien tekijöiden tai yleismaailmallisten virtausten vaikutusta tiettyyn maahan ja niiden kytkeytymistä kansallisiin erityispiirteisiin. Nykynuorison arvomaailmassa vallitsevien muutostendenssien tarkastelu onkin sosiologiassa merkittävä teoreettinen ja käytännönläheinen tutkimushaara.

Maailmanlaajuiset arvotutkimukset

Valko-Venäjän tilastokomitean tietojen mukaan (National 2013b) nuorisoon kuuluu 14–30-vuotiaiden ikäryhmät. Tällaisia oli Valko-Venäjällä 1.1.2013 tietojen mukaan miltei neljäsosa väestöstä, eli 2 239 000 henkeä. Suurin ryhmä iän perusteella ovat 25–30-vuotiaat, joita on miltei 42 prosenttia koko nuorisoryhmästä. 20–24-vuotiaat muodostavat 32 prosenttia ryhmästä, ja nuorimpaan ikäryhmään, 14–19-vuotiaisiin, kuuluu vähiten ihmisiä nuorisoryhmässä. Artikkelissa käytetään empiirisiä tietoja jotka koskevat pääasiassa kahta suurinta nuorisoryhmää, sillä ne

ovat lukumäärältään edustavimmat, parhaiten sosiaalistuneet ja sosiologisen kyselytutkimuksen ulottuvissa (esim. heidän haastatteluunsa ei tarvita vanhempien suostumusta).

Tutkimuksen empiirisen pohjan muodostavat pääasiassa Eurooppalaisen arvokyselyn (EVS) tulokset, johon vuodesta 1990 lähtien ovat osallistuneet Venäjä, Valko-Venäjä, Ukraina sekä joukko muita jälkineuvostolaisia maita (EVS 2011). Valko-Venäjällä ensimmäinen kyselytutkimus tehtiin Maailman arvotutkimuksen puitteissa (WVS 2009). Myöhemmin kaksi tietokantaa (EVS ja WVS) yhdistettiin, ja niiden tuloksia voi nyt analysoida kokonaisuutena. Alun perin tutkimuksen päämääränä oli selvittää ”yhteisiä käsityksiä modernisaatiosta ja siihen liittyvästä individualisoinnista, esimerkiksi sekularisaatiosta” (Arts and Halman 2004, 10) ja kyselylomake laadittiin tätä päämäärää varten. Kun vuonna 1990 Keski- ja Itä-Euroopan maita liittyi mukaan tutkimukseen, lomaketta ei muutettu verrannollisten tietojen saamiseksi. Vastavia kyselytutkimuksia järjestettiin vuosina 1995, 2000 ja 2008, vaikka kaikki jälkineuvostolaiset maat eivät osallistuneet niihin. Tutkimuksen päämäärä oli selvittää eri yhteiskuntatyyppien arvopohjaa niissä ilmenevien erojen ja samankaltaisuuksien kartoittamiseksi, sekä yhteyksien löytämiseksi yhteiskunnan arvomaailman ja sen kehittämistä määrittävien taloudellisten ja poliittisten tekijöiden välille. Tutkimusprosessin täsmentämisen ja arvomaailman muuttumista kuvaavien verrannollisten kriteerien avulla voitiin vertailla Euroopan eri maita toisiinsa ja muuhun maailmaan tietyillä arvoparametreilla.

Kuten EVS:n tutkimusmetodologian kehittämiseen ja kyselytutkimuksen toteuttamiseen osallistuneet hollantilaiset sosiologit Loek Halman ja Wil Arts (2004, 27) huomauttavat, yhteiskunnan muutoksen keskeiset piirteet sen siirtyessä perinteisestä moderniin kuvataan usein toisiinsa nivoutuvina prosesseina: teollistuminen, kaupungistuminen, demokratisoituminen, maallistuminen, byrokratisoituminen ja ammatillistuminen. EVS-kyselyn yleinen periaate pohjautui modernisaatioteoriaan (Arts &

Halman 2004, 26). Käsitteellinen ydin oli pitkän aikaa siirtymässä perinteisestä moderniin nyky-yhteiskuntaan. Tutkimuksen kantavan ajatuksen mukaan nyky-yhteiskunnissa päätöksenteon ja koordinoinnin rationaaliset mekanismit, kuten markkinat ja valtio, ovat peitonneet perinteiset yhteisöt (Arts & Halman 2004, 26). Moderniin yhteiskuntaan siirryttäessä eurooppalaista eetos-ta luonnehti Halmanin mukaan yhä enemmän instrumentaalisuus ja individualismi (Arts & Halman 2004, 27).

Eräs ESV-tutkimuksen päähypoteeseista kuului seuraavasti: taloudellisen ja teknologisen edistyksen myötä individualisoinnissa vahvistuu ja väestön arvot eriytyvät yhä enemmän individualistista eetosta kohti. Individualisaatioksi kutsuttu prosessi liittyy kasvavaan yksilönvapauteen nyky-yhteiskunnissa, mikä tuottaa jännitteitä yksilöiden ja sosiaalisten instituutioiden välille. Individualisaation tuloksena ihmiset muodostavat yhä useammin itse omat arvo- ja normirakenteensa, jotka eroavat perinteisistä normatiivisista arvojärjestelmistä. Pyrkimys toteuttaa itseään ja oman onnellisuuden tavoittelu sijaitsevat individualistisen eetoksen arvokehityksen ja normivalinnan ytimessä. (Arts & Halman 2004, 27.)

Myös muut sosiologit ovat havainneet vastaavan kehityksen. Esimerkiksi Ulrich Beck (2000, 119) kutsuu tätä yhteiskuntaluokkien individualisaatioksi ja erottaa toisistaan porvarillisen individualismin ja hyvinvointi-yhteiskunnan individualismin. Ero on siinä, että porvarillinen individualismi ilmenee sosiaalisen ja poliittisen identiteetin muotoutumisessa, ihmisten yhdistymisessä luokkiin, kun taas jälkimmäinen ilmenee elintason nousussa, koulutuksessa, liikkuvuudessa (Beck 2000, 120). Luokkien muodostumisesta on Beckin mukaan siirrytty individualisaatioprosessiin vuokratyövoiman piiriin laajentuessa. ”Saavutettujen oikeuksiensa turvin ihmiset vapautuvat luokkayhteiskunnan riippuvuuksista ja ovat huomattavassa määrin vastuussa omasta toimeentulostaan itse” (Beck 2000, 120). Tätä prosessia kuvaa ”hissi-ilmiö”, jossa koko luokkayhteiskunta ikään kuin siirtyy

kerrosta ylemmäksi (Beck 2000, 112). Yhtäältä se heikentää ja osaltaan tekee tyhjäksi kulttuurin pohjavirran luokkaidenteetit ja -siteet, toisaalta luo olosuhteet individualisaatioprosessille, elämäntapojen ja -tilanteiden kirjolle, joka hälventää sosiaaliluokkien hierarkkisen mallin (Beck 2000, 112). Beckin mallissa nykyaikainen individualisaatio kytkeytyy yhteiskunnan kehityksen korkeammalle tasolle, jolla materiaaliset elinolosuhteet ovat taatut ja kansalaisoikeudet itseilmaisuun ja oman elämän järjestämiseen ovat kunnossa. Kaikki tämä kannustaa uuden toimintakulttuurin muodostumista, joka on tyyppillinen modernille yhteiskunnalle.

Nuoriso ja jälkineuvostolainen transiatio

Jälkineuvostolaiset maat kokivat 1990-luvulla tärkeän sosiaalisten muutosten transiatiovaiheen, jota luonnehtivat rakenteelliset muutokset ja arvomaailman rakenteiden arvaamattomuus. Jokainen entinen sosialistisen blokin maa toteutti tämän prosessin kuitenkin tavallaan. Neuvostoliiton jälkeiset olosuhteet aiheuttivat rajoituksia ja määrittivät myöhäisen modernisaation saapumista entisen Neuvostoliiton alueelle. Loek Halmanin mukaan (Arts & Halman 2004, 14) ”valtiot ja niiden väestö ovat monessa mielessä ainutlaatuisia, eikä ole löydettävissä yhtä ainoaa tietä kulttuuriseen muutokseen”. Laajan aineistoanalyysin pohjalta Halman päätyykin tarkastelemaan uudelleen modernisaation malleja, jotka edellyttävät miltei ”luonnollista” homogeenisten kehitysvaiheiden ketjua yhteiskunnissa (Arts & Halman 2004, 15).

Jälkineuvostolaisen muutosprosessin piirteet, jotka ilmestyvät uuden arvojärjestelmän muotoutuessa, voidaan jakaa pääpiirteittäin ulkoisiin (yhteiskunnallisiin) ja sisäisiin (sukupuolvikysymyksiin). Ensinnäkin yhteiskunnassa tapahtui merkittäviä taloudellisia ja poliittisia muutoksia, joita kokonaisuudessaan luonnehti yksityistäminen (sekä omaisuuden että mieliteiden), pluralisaatio, omaisuuden uusjako, lisääntynyt kilpailu ja taistelu (Tšuprov, Zubok &

Williams 2001, 49). Toiseksi myös sosialisointien yhteiskunnalliset olosuhteet muuttuivat: uusia yhteiskunnan toiminnan muotoja ja mekanismeja syntyi, yhteiskunnallisten prosessien kanavoimiteja muodostui ja toisaalta vanhat mekanismit romuttuivat. Tämän lisäksi infrastruktuurin hajoaminen johti siihen, ettei muutokseen tarvittavia resursseja ollut tarpeeksi, mikä vaikeutti ja hidasti merkittävästi itse transformaatioprosessia. Kolmanneksi, suurimman osan 1990-luvusta yhteiskunta oli jatkuvan muutoksen kourissa, aikakautta luonnehtii epävakaus ja selkeän uuden kehityssuunnan puuttuminen, vaikka vanhoista oli kieltäydytty – muodostui riskiyhteiskunta. Aikaisemmat normatiiviset roolirakenteet hajosivat ja samaan aikaan instituutioiden ulkopuolinen, vähittäinen nuorison integraatio voimistui, mikä sinänsä heijasteli olemassa olevia sosiaalisia verkostoja. (Tšuprov, Zubok & Williams 2001, 68.)

Kuten Anthony Giddens (2011) on osoittanut, jälkimodernia yhteiskuntaa ei luonnehdi pelkästään perinteisten sosiaalisten mallien rappeutuminen, vaan myös itse sosiaalisen järjestyksen tuottamismekanismit hajoavat. Juuri nämä mekanismit ovat kuitenkin tutkijoiden mukaan keskeisiä yhteiskunnan tehokkaille toimintaprosesseille ja erityisesti arvomaailman stabiiliudelle ja läpinäkyvyydelle. Toisaalta monet läntiset sosiologit korostavat myös systeemistä poikkeamista olennaisena osana nyky-yhteiskunnan tilaa (Beck 2000, 119; Bauman 2002, 39).

Sukupolviin liittyvien tekijöiden suhteen nuoriso liittyy jälkineuvostolaisen transformaation piirteiksi muun muassa vanhempien sosialistisen menneisyyden vaikutuksen ja jälkitotalitaristisen ajattelumallin, sekä siihen kuuluvat luonnehdinnat ”ei-vapaa, pysähtynyt ajattelutapa” sekä ”vastakkainen asema” (Tšuprov, Zubok & Williams 2001, 48–49). Näiden vaikutus ilmenee yhtäältä vanhempien sukupolven taipumuksena toistaa sosialistisia malleja, ja toisaalta nuorison arkuutena ottaa vastuuta itse (vaikka tämä ryhmä haluaakin ilmaista oman tahtonsa, ja sillä on alhainen toleranssi aiemman sukupolven pysähtyneen ajattelutavan suhteen), sekä kollektivismiin ja ”sotaisan individualismin” mielenosoituksel-

lisessa vastakkainasettelussa (Tšuprov, Zubok & Williams 2001, 49). Vanhempi sukupolvi ei välttämättä hyväksy lännestä peräisin olevia liberaaleja arvorakenteita. Siitä syystä syntyy ideologinen arvotyhjiö, moraalinen kriisi, jota eri maat ovat yrittäneet korjata eri tavoin. Esimerkiksi Venäjällä ja Valko-Venäjällä tehokkaimmaksi on osoittautunut nuorisoa aktivoiva politiikka valtiojohtoisten nuorisojärjestöjen pariin, neuvostoajkojen malliin. Valko-Venäjällä järjestelmä toimii, vaikka pitkäkestoisia tuloksia sen toiminnasta ja tehokkuudesta voidaan arvioida vasta tietyn ajanjakson jälkeen, seuraavan nuorisosukupolven sosialisointia koittaessa.

Jälkineuvostolaisen muutosprosessin vaikutus nuorison arvorakenteisiin ilmenee normatiivisessa määrittämättömyydessä, tai ”entisen kollektiivisen identiteetin torjumisessa uusien individualististen arvojen tieltä” (Tšuprov, Zubok & Williams 2001, 200). 1990-luvun lopun jälkineuvostolaisille yhteiskunnille tyypillinen yhteiskunnallisten pyrkimysten määrittämättömyys edisti monessa mielessä nuorison kääntymistä kohti vaihtoehtoisia identiteettejä. 2000-luvulla Venäjällä ja Valko-Venäjällä ilmeni selkeitä pyrkimyksiä hillitä tilannetta. Nuorisopolitiikka alkoi lähentyä valtionpolitiikkaa, vaikka identiteettien häilyvyys ja hajanaisuus aiheuttivatkin individualisaation lisääntymistä nuorison identiteeteissä ja arvoissa (Tšuprov, Zubok & Williams 2001, 203).

Valtio yrittää pitää nuorison ideologisessa hallinnassaan ja perustaa siksi uusia poliittisia ohjelmia nuorison integroimiseksi normatiiviseen arvomaailmaan. Venäjän valtaapitäville nuoriso on tärkeä väline vallan pönkittämiselle ja nykyisen valtakoneiston resurssi. Nuorisojärjestö Naši ilmentää tätä oivallisesti. Valko-Venäjällä nuorisoa pidetään isänmaallisen kasvatuksen kohteena: valtion instituutiot kontrolloivat nuorison sosiaalista aktiivisuutta. On perustettu uusi yhteiskunnallinen nuorisojärjestö, Valko-Venäjän valtion nuorisojärjestö (*Belorusski respublikanski sojuz molodjoži*, BRSM), jota valtiovalta rahoittaa ja ohjaa. BRSM:n toteuttamien kyselytutkimusten perusteella sen toimintaa

tukee yli puolet nuorisosta, mikä liittyy järjestön nuorille tarjoamiin sosiaalisiin toimintamahdollisuuksiin (Titarenko 2009, 115).

Samalla uudet arvosuuntaukset sekä venäläisen että valkovenäläisen nuorison keskuudessa lähentävät heitä länteen, ja näitä pidetään joissakin venäläisissä kirjoituksissa uhkana kansallisille perinteille ja kulttuurille (ks. esim. Savkova 2008, 79). Globalisaation kasvua ei nyky maailmassa voi kuitenkaan estää, ja tämän osoittavat myös valkovenäläisen nuorison arvojen muutokset. Tarkastelen seuraavassa EVS/WVS-tutkimuksen tuloksiin nojaten sitä, miten valkovenäläisen nuorison arvomaailma eroaa koko valkovenäläisestä väestöstä ja sitä, merkitseekö tämä ero nuorison arvojen yksilöllistymisen kasvua toisiin väestöryhmiin nähden.

Valkovenäläisen nuorison arvomaailma

Tarkastelen erikseen yli 30-vuotiaiden väestöryhmien ja toisaalta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisen nuorison arvomaailman muutosdynamiikkaa sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Vertailen vallitsevia arvoja ennen Neuvostoliiton hajoamista sekä välittömästi sen jälkeen ja muutoksen ajan aloitusta. WVS/EVS-tutkimuksissa ajanjaksot koskevat vuosina 1990, 1999 ja 2008 suoritettuja kyselyitä. Informantteja pyydettiin arvioimaan kuinka tärkeitä (asteikolla erittäin tärkeää, varsin tärkeää, ei kovinkaan tärkeää, ei lainkaan tärkeää) heidän elämässään ovat työ, perhe, ystävät, tuttavat, vapaa-aika, politiikka ja uskonto. Vastauksen ”erittäin tärkeää” tulkittiin vahvistavan sitä, että nämä tekijät ovat vastaajien arvomaailmassa keskeisiä.

Saadut ”erittäin tärkeää” vastaukset on koottu numeerisesti allaoleviin taulukoihin. Prosenttiosuus on laskettu suhteessa kunkin kysymyksen kaikkiin vastaajiin.

Taulukko 1. Yli 30-vuotiaiden ikäryhmän valkovenäläisen väestön arvot prosentteina EVS/WVS-kyselytutkimusten perusteella

Arvot	1990	1999	2008, EVS
Perhe	76	79	82
Työ	54	49	53
Ystävät	36	27	33
Vapaa-aika	35	25	25
Politiikka	14	6	6
Uskonto	11	12	14

Taulukko 2. Valkovenäläisen nuorison arvot prosentteina EVS/WVS-kyselytutkimusten perusteella

Arvot	1990	1999	2008, EVS
Perhe	70	77	79
Työ	36	49	54
Ystävät	43	41	43
Vapaa-aika	36	35	30
Politiikka	7	3	7
Uskonto	6	6	9

Taulukko 3. Venäläisen nuorison arvot prosentteina EVS/WVS-kyselytutkimusten perusteella

Arvot	1990	1999	2008, EVS
Perhe	73	80	79
Työ	34	47	53
Ystävät	37	35	48
Vapaa-aika	34	31	52
Politiikka	6	3	5
Uskonto	9	9	11

Kuten taulukoista 1 ja 2 huomataan, valkovenäläisen nuorison arvohierarkia ei vastannut maan muun väestön arvohierarkiaa. Jos muissa ikäryhmissä työ asetettiin toiseksi tärkeämmälle sijalle, nuorison vastauksissa kakkossijalla olivat ystävät, ja työ sijoitettiin kolmanneksi tai neljän-

neksi tärkeimmäksi asiaksi yhdessä vapaa-ajan kanssa. Ryhmien välinen ero näkyi myös siinä, että nuorisolla ensimmäisen ja toisen sijan ero oli 27 prosenttia, kun taas toisen ja kolmannen välinen painotusero oli 7 prosenttia, kun taas muun väestön keskuudessa ensimmäisen, toisen ja kolmannen sijan välinen ero oli kauttaaltaan noin 20 prosenttia. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Neuvostoliiton hajoamisen aattona työn arvostus valkovenäläisen nuorison keskuudessa oli vajonnut paljon alemmas kuin vanhemman väestön keskuudessa. Mitä tulee uskonnon ja politiikan asemaan, näiden arvostus molemmissa ryhmissä oli alhainen, eli nämä arvot olivat molemmille ryhmille periferisiä.

Vuoden 1999 tutkimuksessa valkovenäläisen väestön arvohierarkia oli pysynyt entisellään ja tullut jopa entistä selvemmäksi; ero tärkeimmän ja toiseksi tärkeimmän tekijän välillä oli kasvanut 30 prosenttiin ja toisen ja kolmannen tekijän välinen ero yli 20 prosenttiin. Samoin kuin vuonna 1990, väestö arvosti ystäviä ja vapaa-aikaa miltei saman verran (noin neljäsosa vastanneista piti niitä tärkeinä), ja vain 2 prosentin erolla ystävät arvotettiin kolmannelle sijalle. Toisin sanoen tilastollisesti merkittävää eroa ystävien ja vapaa-ajan arvostuksen välillä ei ollut. Sen sijaan perheen ja uskonnon arvostus oli hieman kasvanut, kun taas muiden arvojen merkitys oli hieman vähentynyt.

Mitä tulee nuorison arvoihin, niin jo vuoden 1999 tutkimuksessa työn arvostuksessa oli tapahtunut huomattava muutos: se oli kasvanut 13 prosenttia ja siirtynyt toiseksi tärkeämmäksi arvoksi. Voidaan sanoa, että tuolloin nuoriso oli jälleen tunnustanut työn merkityksen elämässään. Vuoden 1999 kyselyssä työn arvostus oli samalla tasolla nuorison ja vanhemman väestöryhmän parissa. Mitä muihin arvoihin tulee, suuria muutoksia entiseen ei ole havaittavissa, ellei sellaiseksi lasketa perheen arvostuksen vähäistä kasvua. Vuonna 2008 mainittu tendenssi vahvistui yhä edelleen: työn ja perheen arvostus kasvoi jälleen, vaikkakaan ei huomattavasti. Tuohon vuoteen mennessä myös jälkineuvostolainen yhteiskunta oli stabilisoitunut, joten väes-

tön turvallisuuden, yhteiskunnallisten takuiden, sekä materiaallisen hyvinvoinnin arvostus oli varsin korkealla.

Valkovenäläisen ja venäläisen nuorison arvostusten vertailu (taulukot 2 ja 3) osoittaa, että näissä ilmenevät painotusten muutokset ovat miltei yhteneväiset, paitsi mitä tulee ystävien arvostukseen. Valkovenäläinen nuoriso arvottaa ystävien merkityksen koko ajan erittäin tärkeäksi (41–43 prosenttia vastaajista), venäläiset taas vuosina 1990 ja 1999 yhden asteen alemmas, ja vuonna 2008 arvostus oli noussut miltei 50 prosenttiin. Tämä luultavasti heijasti elintason nousua ja erityisesti tulojen kasvua, joiden ansiosta vapaa-aikaan voitiin satsata enemmän ja viettää sitä monipuolisemmin.

Vertaileva analyysi kolmen kyselytutkimuksen (1990, 1999 ja 2008) tuottamista valkovenäläisen nuorison perusarvoista osoittaa, että vajaassa 20 vuodessa nuorison arvohierarkiassa tapahtui merkittäviä muutoksia ainoastaan suhteessa työn arvostukseen, joka kasvoi 18 prosenttia. Ensimmäisen ja toiseksi tärkeimmän tekijän (perhe ja työ) välinen ero on jopa 25 prosenttia, kun taas toisen, kolmannen ja neljännen arvotekijän välinen ero on vain 10 prosenttia. Loppujen lopuksi politiikan ja uskonnon arvostus ei nuorison keskuudessa ole juurikaan kasvanut riippumatta siitä, että uskonnollisen väestön osuus Valko-Venäjällä on yleisesti kasvanut (Titarenko 2013, 93). Perheen arvostus on koko väestön keskuudessa kiistatonta, myös nuorison parissa, vaikka avioliitot maassa ovat yleistyneet virallisen avioliiton kustannuksella. Ystävien merkitys on nuorison keskuudessa tasaisesti arvohierarkian sijalla kolme. Se ei ole lainkaan muuttunut jälkineuvostolaisen transformaation myötä. Myöskään vapaa-ajan merkitys ei ole juuri muuttunut, vaikka vain kolme kymmenestä valkovenäläisestä nuoresta määrittelee sen erittäin tärkeäksi, mikä taas kuvastaa sitä, että tämä jälkimaterialistinen (Inglehart & Welzel 2011, 77) arvotus jää selvästi alemmas kuin nuorison perusarvot, jotka ovat arvohierarkiassa kolme ensimmäistä sijaa pitävät perhe, työ, ja ystävät.

Kaiken kaikkiaan vuoden 2008 tuloksia tar-

kasteltaessa voidaan havaita, että tärkeimpien arvojen välinen ero vertailtaessa vanhempaa ikäryhmää ja nuorisoa on merkittävä ainoastaan suhteessa ystäviin. Nuoriso arvostaa ystäviä yhden tason korkeammalle kuin vanhempi ikäryhmä. Muiden arvojen välinen hierarkia on varsin samankaltainen molemmissa ryhmissä, mikä osoittaa sukupolvien välisen jatkuvuuden valkovenäläisessä yhteiskunnassa säilyneen. Kyselytutkimusten perusteella ei voidakaan tehdä sitä johtopäätöstä, että valkovenäläisen väestön, edes nuorison, parissa olisi tapahtumassa loitontumista työtekeväen yhteiskunnan mallista: työ on säilyttänyt asemansa kaikissa ikäryhmissä. Ystävien ja vapaa-ajan saama korkeampi arvostus nuorisoryhmässä heijastaa ikäryhmän erityispiirteitä eikä voimallista irtiottoa vanhemmista sukupolvista.

Valkovenäläisen nuorison arvotuksissa näkyy kuitenkin piirteitä, jotka kertovat siitä, että nuorison julkilausutut ja tunnustetut arvot poikkeavat niistä, jotka näkyvät heidän konkreettisessa elämässään ja käytöksessään. Ennen muuta tämä näkyy perhearvoissa: julkilausuttujen todistusten mukaan perhe on tärkein arvo, mutta käytännössä monet nuoret valitsevat mieluummin avoliiton avioliiton sijaan ja suunnittelevat hankkivansa vain yhden lapsen, ei edes kahta, saati sitten viittä, mihin valtion politiikka heitä kannustaa. Avioliittoon astuessaan nuorten odotukset ovat usein itsekkäitä, he eivät kenties osaa ottaa huomioon toistensa näkemyksiä tai eivät edes halua, mikä johtaa usein eroon: vuonna 2013 miltei puolet solmituista avioliitoista päättyi eroon (4,2 eroa 8,3 avioliittoa kohden 1000 hengen väestötötkessä). Suurin osa avioeroista tapahtui nuorille (National 2013a).

Myös Valko-Venäjän opetusministeriön ylempien koululuokkien oppilaiden parissa tekemät vuosittaiset mielipidekyselyt vahvistavat nämä vastakohtat nuorison mielenmaisemassa. Kyselytutkimuksesta saatujen tilastojen mukaan julkilausumien tasolla nuoriso pitää perusarvoja merkittävänä, mutta kysymysten konkretisoituessa (erityisesti kun tiedustellaan käyttäytymisen motivaattoreita) osoittautuu, että pääarvo onkin

omien tarpeiden tyydyttäminen. Valkovenäläisten ylempien koululuokkien oppilaiden elämänorientaatiot ovat pragmaattisia ja ne liittyvät konkreettisten elämän päämäärien saavuttamiseen, vähemmän omien kykyjen toteuttamiseen ja kehittämiseen työn tai luovan työn kautta. Samalla alle puolet vastanneista jakaa sosiaalisesti painottuneet arvotukset (kuten ilon ja hyödyn tuottaminen ympäröiville ihmisille, ystävien ja sukulaisten kanssa seurusteleminen, ympäröivään maailmaan tutustuminen). Kun vastaajia pyydettiin määrittelemään tulevaisuudensuunnitelmansa, monet oppilaat rajoittivat vastauksensa vain lyhyen tähtäimen suunnitelmiin – 25–30 prosenttia vastaajista ilmoitti että ”täytyy elää tänään eikä suunnitella huomista” (Monitoring 2012, 61).

Yllä tehdyn arvohierarkioiden tarkastelun perusteella voidaan tehdä johtopäätös vain siitä, että valkovenäläisen nuorison keskuudessa ystävien arvostus on korkeammalla kuin muun väestön keskuudessa. Kuitenkin vain kaksi elämänavuutta erottuu yli 50 prosentin nuorison arvohierarkiassa, ja ne ovat samat kuin vanhemmalla väestöryhmällä: perhe ja työ. Työhön suhtautumisessa etualalla on siitä saatavan materiaalisesta kompensatiosta merkitys eikä sen sosiaalinen merkitys tai arvostus yhteiskunnassa. Tämä liittyy saavutetun hyvinvoinnin tason ylläpitämiseen koko Valko-Venäjän nykyisen väestön parissa, sekä kulutustottumusten lisääntymiseen.

Individualismin nousu nuorison parissa

On syytä huomata vielä yksi nuorison erityispiirre, joka nousee esiin EVS-kyselytutkimuksesta Venäjän ja Valko-Venäjän kohdalla: nuoriso ilmentää suurempaa individualismia kuin muut ikäryhmät. Tämä näkyy kysymyksistä jotka liittyvät uskonnollisuuteen tai ihmisten moraalivalintoihin. Vuoden 1999 EVS-tutkimuksen tuloksista tehdyt vertailut venäläisen ja valkovenäläisen nuorison individualismin tasosta osoittavat, että valkovenäläisen nuorison vastauksissa

oli yhtymäkohtia länsieurooppalaiseen väestöön (Titarenko & Širokanova 2008, 254–258). Niinpä keskittymisen tasoa ilmentävä Herfindahlin indeksi oli 0,1685 kun tarkasteltiin vastausten kasaantumista yhteen moraalisaännöstelyä erittelevään tekijään (abortti, homoseksuaalisuus, avioero, prostituutio, itsemurha, eutanasia) tietyissä korkean individualisoiutumisasteen omaavissa EU-valtioissa ((länsi-)Saksa, Alankomaat, Ranska, Ruotsi), kun taas valkovenäläisen nuorison vastauksissa indeksi oli 0,1458 (mitä alhaisempi indeksiluku, sitä korkeampi individualisaation aste; Širokanova 2009, 122). Samalla valkovenäläisen aikuisväestön (yli 30-vuotiaiden) indeksiluku oli 0,1875 – tässä väestöryhmässä individualisaation taso oli alempi kuin nuorison keskuudessa. EVS 1999-tutkimuksen mukaan venäläisen nuorison Herfindahlin indeksi oli 0,2156, mikä viittaa tämän ryhmän alhaisempaan individualisaatiotasoon valkovenäläiseen nuorisoon verrattuna.

Kolmen arvokyselytutkimuksen perusteella voidaankin havaita lisääntyvää individualisaatiota valkovenäläisen nuorison parissa nimenomaan moraalisisissa kysymyksissä, mikä saattaa ennakoita samankaltaista kehitystä myös aikuisväestössä (Širokanova 2009, 122–124). Kokonaisuudessaan nuoriso suhtautuu vanhempaan väestöryhmää sallivammin prostituutioon, eutanasiaan, aborttiin ja avioeroon. Herfindahlin indeksillä mitattujen moraalisisia kysymyksiä koskevien mielipide-erojen jyrkkyys valkovenäläisen nuorison keskuudessa vuoden 2008 tutkimuksessa osoitti, että tässä ryhmässä mielipiteet hajaantuivat enemmän kuin yli 30-vuotiaiden ikäryhmässä.

Vertailtaessa Venäjän ja Valko-Venäjän nuorison välisiä erottavia tekijöitä (ks. taulukko 4) osoittautuu, että valkovenäläisellä nuorisolla moraaliset painotukset ovat eriytyneempiä kuin venäläisellä nuorisolla (Širokanova 2011).

Taulukko 4. Herfindahlin indeksi venäläiselle ja valkovenäläiselle nuorisolle (EVS 1990, 1999, 2008)

Maa	1990	1999	2008
Valko-Venäjä	0.26	0.15	0.18
Venäjä	0.32	0.24	0.21

Nuorison moraalikysymyksissä ilmenevän individualismin tarkastelu osoittaa, että nykypäivän jälkineuvostolaisen valkovenäläisen nuorison individualismi jää kuitenkin Länsi-Euroopan väestön individualismitasoa alhaisemmaksi. Valkovenäläinen nuoriso ilmentää kuitenkin korkeampaa individualismia kuin venäläinen vastinparinsa. On vaikeaa sanoa onko tässä kyse valkovenäläisen nuorison osallistumisesta modernisaatioprosesseihin vai täsmäreaktiosta Valko-Venäjällä vallitseviin asiointeihin. Jälkineuvostolaisen nuorison tutkimuksessa on havaittu, että nuoriso ei mielipiteissään usein ole niinkään polarisoitunut kuin järjestäytymätön (Tšuprov, Zubok & Williams 2001, 205). Tämä havainto vastaa myös Baumanin teesiä siitä, että yhteiskunta ei kehity systemaattisesti: eri elämänalueet ja eri sosiaaliset ryhmät eivät kehity synkroniassa, vaan pyrkivät eri päämääriin ja arvoihin.

EVS:n tulosten tilastollinen analyysi osoittaa, että jälkineuvostolainen nuoriso on vähemmän yksilöitynyt kuin Länsi-Euroopan nuoriso. Sksi on perusteetonta puhua valkovenäläisen tai venäläisen nuorison ”liiallisesta” tai poikkeaa-

vasta individualismista. Vaikka individualisaatio onkin lisääntynyt verrattuna neuvostoaikaan, tämä tendenssi koskee eri tavoin eri nuorisoryhmiä: suurissa kaupungeissa individualisaatio näkyy selvemmin kuin maaseudulla. Samalla on havaittavissa selvä ero individualisaation tasossa nuorison ja vanhemman väestön välillä Valko-Venäjällä ja Venäjällä: ensiksi mainitussa individualisaatiota on selvästi enemmän. Jälkineuvostolaisessa sukupolvessa individualisaation taso on siis korkeampi, mikä vastaa yleisiä periaatteita nuorison arvojen muuttumisesta globalisaation aikakaudella (Bauman 2008). On täysin luonnollista että Valko-Venäjä ja muut jälkineuvostolaiset maat globalisoituvat hitaammin kuin länsieurooppalaiset valtiot, mutta arvomaailman muuttuminen heijastelee samaa kehitystä. Kuten Inglehart ja Welzel (2011, 10) huomauttavat, arvotukset muuttuvat ennustettavasti ja niihin vaikuttavat taloudelliset ja sosiaaliset muutokset; arvomaailman muutos puolestaan johtaa merkittäviin poliittisiin ja sosiaalisiin seurauksiin, jotka lisäävät sukupuolten välistä tasa-arvoa ja demokraattisia vapauksia, ja parantavat valtioiden hallintoa. Jos valkovenäläisen nuorison individualisoituminen jatkuu, muutos tulee näkymään myös sosiaalisten instituutioiden muutoksessa, mikä osaltaan ennemmin tai myöhemmin johtaa huomattaviin muutoksiin myös sosiaalisessa ja poliittisessä todellisuudessa.

Venäjistä suomentanut Hanna Ruutu.

Lähteet

Arts, Wil & Halman, Loek (2004), *European Values at the Turn of the Millennium*. Leiden: Brill.
 Bauman, Zygmunt (2002), *Individualizirovanje obštšestvo*. Moskva: Logos.
 Bauman, Zygmunt (2008), *New Performance of the Old vs Young Drama*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Beck, Ulrich (2000), *Obštšestvo riska. Na puti k drugomu modernu*. Moskva: Progress – Traditsija.
 Giddens, Anthony (2011), *Posledstvija sovremennosti*. Moskva: Praksis.
 EVS (2011), *European Values Study 1981 – 2008*. <http://www.europeanvaluesstudy.eu>
 Inglehart, Roland & Welzel, Christian (2011), *Mo-*

dernizatsija, kulturnyje tsennosti i demokratija: Posledovatelnost tselovetšeskogo razvitija. Moskva: Novoje izdatelstvo.

Monitoring (2012), Monitoring litšnogo razvitija i urovnja vospitannosti utšaštšihjsja. – *Vestnik obrazovanija* 8, 44–67.

National Statistical Committee of the Republic of Belarus (2013a), *Demographic Situation in January–September 2013*. <http://www.belstat.gov.by/homep/ru/indicators/pressrel/demographics.php>

National Statistical Committee of the Republic of Belarus (2013b), *Population pyramid*. <http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/population.php>

Savkova, G. (2008), Globalizatsija i tsennosti rossijskogo obštšestva. – *Svobodnaja mysl* 11, 79–90.

Širokanova, A.A. (2009), Individualizatsija postsovetsoi molodjoži v sfere morali. – *Sotsiologičeskije issledovanija* 12, 121–126.

Širokanova, A.A. (2011), The Individualization of Post-Soviet Youth in the Sphere of Morality. – *Russian Education and Society* 53:1, 38–48.

Titarenko, L. (2009), Youth as subject of public debates in post-soviet countries. – *FORUM* 21, 3, 110–118.

Titarenko, L.G. (2013), Sotsialnaja otvetstvennost i hristianskije tsennosti: Belarus v jevropaiskom kontekste. – *Kafolijka*. Minsk, 93–98.

Titarenko, L.G. & Širokanova, A.A. (2008), Individualizm v strukture tsennoitei postsovetsoi molodjoži. – *Molodjož i buduštšaja Rossija*. Moskva: INION, 254–258.

Tšuprov, V.I. & Zubok, Ju.A. & Williams, C. (2001), *Molodjož v obštšestve riska*. Moskva: Nauka.

WVS (2009), *World Value Survey 1981–2008*. <http://www.wvsevsdb.com>

Tiedä enemmän

Idäntutkimus ilmestyy neljä kertaa vuodessa noin 100 sivun tietopakettina. Lehden teemoja ovat olleet mm. Putin, Rock, Mustameri ja Valta.

”Idäntutkimus on hauskan monipuolinen: perinteisen Venäjän talouden ja poliittisen tutkimuksen rinnalla käsitellään yhtä luontevasti vaikkapa teatteria, valokuvaa ja kirjallisuutta”
Jan Rydman, Tieteessä tapahtuu

”Tähän mennessä ilmestyneitä numeroita lukee ilokseen... Idäntutkimus on elävä ja ajan hermosta oleva lehti, joka ei tingi tasosta ja luottaa asiaan.” **Pekka Pesonen**, Helsingin Sanomat

Vuosittilais 32 euroa, ulkomaille 35 euroa ja opiskelijat 18 euroa

Tilaukset:
Idäntutkimus,
VIETS ry,
Aleksanteri-instituutti,
PL 42,
00014 Helsingin yliopisto,
puh (09) 1912 3645
faksi (09) 1912 4175
viets-idantutkimus@helsinki.fi

www.helsinki.fi/idantutkimus